

NİĞDE MÜZESİ'NDE BULUNAN GEÇ HITİT DÖNEMİ'NE AİT TAŞ ESERLER

Yakup ÜNLÜLER

Arkeolog, Niğde Müzesi Müdürü

Kapadokya Bölgesi, Anadolu'nun tarihsel süreç içerisinde kültürel sürekliliğini en belirgin biçimde koruyabilmiş coğrafyalarından biridir. Bölge, volkanik yapısının oluşturduğu benzersiz jeomorfolojik doku kadar, tarih öncesi çağlardan itibaren barındırdığı arkeolojik ve sanatsal mirasla da dikkat çekmektedir. Bu mirasın korunması, belgelenmesi ve topluma aktarılması görevini üstlenen bölge müzeleri, yalnızca sergileme alanları değil, aynı zamanda kültürel kimliğin yeniden inşa edildiği bilimsel merkezler konumundadır. Kapadokya sınırları içerisinde yer alan Niğde Müzesi, sahip olduğu kapsamlı koleksiyonuyla bu sürecin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Müze koleksiyonunda yer alan Geç Hitit Dönemi taş eserleri hem Tabal Krallığı'nın sanat anlayışını hem de Geç Tunç Çağı sonrasında Orta Anadolu'da biçimlenen bölgesel üslup farklılıklarını yansıtmaları bakımından özel bir öneme sahiptir. Bu çalışma, Niğde Müzesi envanterinde bulunan söz konusu taş eserleri belgeleyerek, Geç Hitit Dönemi'nin bölgesel sanat geleneğini Kapadokya müzeciliği bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Niğde ilinde müzecilik faaliyetleri, 1936 yılında bölgeden toplanan arkeolojik ve etnografik eserlerin, Karamanoğulları Dönemi'ne ait Ak Medresede sergilenmesi ile başlamıştır. Ak Medresede 1977 yılının sonuna kadar yürütülen müzecilik faaliyetleri, 1977 yılından beri Niğde ili, Merkez ilçesi, Aşağı Kayabaşı Mahallesi'nde bulunan müze binasında sürdürülmektedir.

1936 yılında Halil Nuri YURDAKUL'un girişimleriyle memurluk seviyesinde kurulmuş olan Niğde Müzesi, 1957 yılından bugüne kadar müdürlük statüsünde hizmet vermektedir (1). Müze envanterinde 1936 yılında 3.841 adet eser var iken 2024 yıl sonu itibarıyla 21.325 adet

eser bulunmaktadır (2). Prehistorik çağlardan günümüze kadar kesintisiz bir yerleşime tanık olan Niğde, zengin bir kültür birikimine sahip olan önemli bir İç Anadolu kentidir. İç Anadolu Bölgesi'nin güneydoğusunda, Kapadokya'nın ise güney bölümünde yer almaktadır.

Niğde (Nahitiya) ve Niğde iline bağlı Bor Kemerhisar (Tuwanuwa) Geç Hitit Dönemi'nde Tabal Bölgesi içerisinde yer almaktaydı (3). Tabal Ülkesi'nin krallarından Warpalawa'nın (Urpalla) da kralî şehri olan Tuwanuwa'nın (Tyana-Kemerhisar), bu dönemde önde gelen şehirlerden birisi olduğu ifade edilirken (4), Tabal Ülkesi'nin başkentinin Tuwanuwa olduğu da söylenmektedir (5).

Yazımızın konusu olan Geç Hitit Dönemi'ne ait taş eserler, Tuwanuwa (Tyana-Kemerhisar), Nahitiya (Niğde), Göllüdağ ve Porsuk (Zeyve) Höyük, Keşlik ve Tavşantepe gibi yerleşim alanlarından veya çevresinden elde edilmiştir. Taş eserler; stel, aslan, sfenks, kitabe, yazıt gibi parçalardır. Eserler değişik tarihlerde bulunmuş ve müstakil olarak çeşitli kaynaklarda yayınlanmıştır. Bu çalışmada ise taş eserler birlikte verilerek değerlendirilecek ve Geç Hitit Dönemi'nin taş işçiliği/sanatı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

A-Steller

Tasvirli sanat eserleri içerisinde en önemli grubusteller oluşturmaktadır. Müze envanterine kayıtlı beş adet stel bulunmaktadır. Stellerden üç tanesi Tanrı Tarhunza'ya, bir tanesi Kral Saruwani'ye ve bir diğeri ise bir tanrıçaya aittir.

A-1 Keşlik

Müze envanterine 8.1.62 numara ile kayıtlı olan stel, Niğde ili, Altunhisar ilçesine bağlı Yeşilyurt köyünün kuş uçuşu 6 km kuzeydoğusunda Bayındır-Keşlik Yaylası'nda bulunmuş ve 05.11.1962 tarihinde arazi sahibi Abdullah Tanık tarafından müzeye teslim edilmiştir.

Andezit taşından yapılan stelin, üst kenarları yuvarlatılmış ve aşağıya doğru genişleyen stelin taban kısmı, uygun bir yuvaya oturması için düz bir şekilde sonlandırılmıştır. Stel yuvasına oturması için stelin bitim kısmı her iki taraftan yontularak daraltılmıştır. 131x69x30 cm ölçülerine sahiptir. Ön yüzeyinde, kabartma tekniğinde sağa doğru ilerleyen Tanrı Tarhunza tasvir edilmiştir.

Baş ve ayaklar profilden, beden ise cepheden işlenmiştir. Gözleri badem şeklinde, iri burunlu ve sakallıdır. Başında boynuzlu serpuş bulunmaktadır. Kısa kolludur ve diz kapağının hemen üstünde biten bir elbisesi vardır. Ayaklarında sivri uçları yukarı kıvrık çarıkları bulunmaktadır. Sol ayak ucundan buğday başağı demeti yukarıya yönelecek şekilde yapılmıştır ve tanrı, demeti sol eliyle saplarından

Keşlik Steli

Niğde (2) Steli

kavramak suretiyle tutmaktadır. Tanrı Tarhunza, sağ ayak topuk bitiminden baldırı boyunca uzanan asma dalını kemer hizasında sağ eliyle tutmaktadır.

Anadolu Hiyeroglifi yazısı olduğu anlaşılan ancak çok aşındığı için metni okunamayan stel MÖ 8. yüzyıla tarihlendirilmektedir (6).

A-2 Niğde (2)

Müze envanterinde 22.1.75 numara ile kayıtlı stel, Osmanlı Dönemi'ne ait Çelebi Hüsametdin Ağa Camii'nin 1975 yılındaki restorasyon çalışmasında fark edilmiştir. Niğde Tepebağları Höyüğü'nden getirilmiş olabileceği değerlendirilen stelin, caminin kapı eşiği önünde yüzüstü yatırılarak basamak olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Eser, müzeye haber verilmesi üzerine dönemin Müze Müdürü Vural Sezer tarafından müzeye nakledilmiştir. Bazalt taşın üst kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma şeklinde işlenmiş eser, 218x105x33 cm ölçülerine sahiptir. Ön yüzünde yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş, sağa doğru ilerleyen, sakallı Tanrı Tarhunza tasvir edilmiştir. Baş ve ayakları profilden, göğsü cepheden işlenen tanrı, sol elinde yıldırım demeti, sağ elinde ise balta tutmaktadır. Başındaki boynuzlu başlığın hemen yukarısında kanatlı bir güneş kursu bulunan figürün, omuzlarına kadar sarkan uzun saçları ve sakalı bukledir. Kısa kollu ve diz kapağının hemen üzerinde biten elbisesinin eteği saçaklı yapılmış ve oldukça geniş olan kemerinin püskülü öne doğru sarkmıştır. Ayaklarında sivri uçları yukarı kıvrık çarıkları bulunmaktadır. Ön yüzün alt kısmında; tanrının iki bereket sembolü olan uzun saplı buğday başağı demeti sağda, yapraklı üzüm salkımları ise solda tasvir edilmiştir. Stelin sağ yan yüzünde dört satırlık Hitit hiyeroglif yazıtı bulunmaktadır. Yazıtta; Tanrı Tarhunza için Warpalawa'nın oğlu (II.) Muwaharani tarafından yaptırıldığı ifade edilmektedir. Arka ve sol yanı düzeltilerek boş bırakılan stel, MÖ 8. yüzyılın sonu ile 7. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir (7).

Niğde merkezde 1906 yılında bulunan yuvarlak formulu bir diğer stel de (Niğde-1) günümüzde İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Üzerindeki Luvi hiyeroglifi yazıtla stelin Saruwani'ye ait olduğu anlaşılmıştır. Saruwani adı Andaval Steli'nde de görülmektedir (Bkz. Andaval).

A-3 Bor (2)

2013-62 envanter numaralı steli, Niğde ili Bor ilçesi Bağdüz mevkiinde, Abdullah Arı isimli vatandaş, tarlasını sürerken bulmuştur. Müze yetkililerine haber verilmesiyle 30.11.2012 tarihinde müzeye nakledilen eser, bazalt taştan yapılmış ve üst kenarları yuvarlatılmış basık dikdörtgen prizma şeklinde işlenmiştir. Stel, 235x93x70 cm ölçülerindedir. Ön yüzeyinde; bir çerçeve içine oyularak açılmış nişin içinde, yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş sağa doğru ilerleyen Tanrı Tarhunza'nın baş ve ayakları profilden, bedeni ise cepheden işlenmiştir. Başında arkaya doğru yatık tek boynuzlu sivri bir serpuşu vardır. Kıvrık sakallı, iri badem gözlüdür. Elbisesi V yakalı, kısa kollu, diz kapakları üstüne kadar inen eteği süslü ve saçaklı olarak işlenmiştir. Sağ dirseğinin hemen altında ucu kıvrık bir nesne veya silah taşımaktadır. Sol ayakucundan yukarıya yönelen bir buğday başağı demeti vardır (Bu kısmı kırık ve noksan). Figür sağ ayak topuk bitiminden baldırı boyunca uzanan asma dalını kemer üzerinde sağ eliyle tutmaktadır. Yan yüzeyde ise küçük bir kısmı korunabilmiş hiyeroglif yazıt vardır. MÖ 8. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir (8).

Bor (2) Steli

Niğde ili Bor ilçesi Kemerhisar beldesinde, 1860 yılında bulunan, Warpalawa Steli olarak da bilinen Bor 1 Steli, günümüzde İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu stel de Bor-Bağdüz (Bor 2) Steli gibi MÖ 8. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir (9).

A-4 Tavşantepe (1-2)

1.1.81 müze envanter numaralı Tavşantepe 1 Steli; Niğde ili Altunhisar ilçesi, Yeşilyurt köyü sınırları içerisinde bulunan Tavşantepe Mevki'nde bulunmuştur (Resim 4). Stelin bulunduğu Tavşantepe, Altunhisar ilçesi ile Çiftlik ilçesini birbirine bağlayan yolun hemen üzerinde yer almaktadır. Keşlik Steli buluntu yerinin de yaklaşık 5-6 km kuzeyindedir. 26.12.1980 tarihinde bulunan eser, Doğan Yılmaz'dan satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır. Andezit taştan, üst kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma şeklinde işlenmiştir. Yüzeyinde ve kenarlarında aşınmalar vardır. Alt-üst parça yüksekliği 146x116 cm'dir. Genişliği 90-95 cm, kalınlık ise 45 cm'dir. Ölçüleri itibarıyla bölgede bulunmuş en büyük Geç Hitit Dönemi stellerinden biridir.

Tavşantepe (1) Steli

Stelin düzeltili ön yüzeyi bir çerçeve içine alınarak içerisine alçak kabartma tekniğinde, sola dönük, yere çökmüş pozisyonundaki bir aslan ve aslanın sırtında yer alan taht üstünde oturan bir tanrıça figürü işlenmiştir. Bu bölümde yer alan aslan, başını hafif yukarı kaldırarak ağzı açık ve öne bakar pozisyonda tasvir edilmiştir. Aslanın gövdesi tüylerle detaylandırılmıştır. Tanrıça figürünün baş ve ayakları profilden, bedeni ise cepheden tasvir edilmiştir. Yüzey aşınmasından dolayı belirgin olmamakla birlikte tanrıça, ellerini göğüs hizasında kaldırarak silindirik formda uzun nesneler tutmaktadır. Sol üst boşlukta tanrıçanın yüzüne dönük şekilde ve daha küçük boyutlardaki erkek figürü sol eli yukarıda olmakla birlikte adak yapar pozisyonda işlenmiştir. Figürün baş kısmı aşınmadan dolayı eksik olmakla birlikte uzun bir elbise giyen vücudu cepheden, ayakları profilden resmedilmiştir. Tahtın altında Hitit sanatında başka örneklerden de bilinen kuş başlı ve kanatlı, tahtı elleriyle kaldırır şekilde tasvir edilmiş mitolojik bir figüre yer verilmiştir.

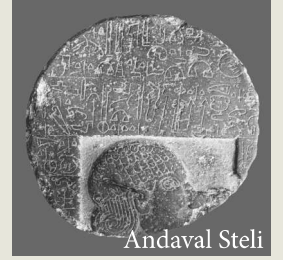
Müze muhafaza edilen Tavşantepe 2 de Tavşantepe Mevkii'nde Tavşantepe 1'in yakınında bulunmuştur. Stelin bir parçası günümüze ulaşmıştır. 1 no'lu stelde olduğu gibi andezit taşından işlenmiştir. Stelin korunan yüksekliği 135 cm, genişliği ise 77 cm'dir. Korunan parçanın yüzeyinde; alçak kabartma tekniğinde yapılmış, stil olarak ilkiyle benzer özellikte, yere çökmüş bir aslan ve üzerinde ayakta duran bir kişi ve önünde eğilmiş bir figür daha görülmektedir. Figürün sol elinde uzun silindirik bir nesne ve hemen altında daha küçük boyutta bir at resmedilmiştir. Her iki stelin de tarihlendirilmesinde de MÖ 10. yüzyıl ile 7. yüzyıllar arasında değişen görüşler sunulmuştur (10).

Tavşantepe (2) Steli

A-5 Andaval

Niğde Merkez ilçesine bağlı Aktaş beldesi, Yeni Mahallesi'nde bulunan Konstantin ve Helena Kilisesi'nde (Andaval Örenyeri), 1890 yılında bulunmuştur. Kilise inşasında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Eserin mulajı Niğde Müzesi'nde, orijinali ise Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde sergilenmektedir. Yassı kesitli ve dairesel formda işlenen taşın ön tarafı çok düzgün bir yüzeye sahip olup, perdahlıdır. Arka yüzeyi ise ön yüze göre kaba düzeltilidir. Stel yuvarlağının alt bölümünde, dikdörtgen formda açılan bir niş içerisinde, kabartma olarak, profilden bir figür resmedilmiştir. Kral Saruwani'ye ait figür profilden sağa bakmaktadır ve yüz detayında, göz, burun ve ağız işlenmiştir. Saçlarda detaya yer verilmiştir. Nişin dışında kalan yüzeyde ise 5 satır yazıt bulunmaktadır. Saruwani tarafından yazdırılan yazıtta Niğde'nin Geç Hitit Dönemi'ndeki adının Nahitiya olduğu anlaşılmaktadır.

Andaval Steli

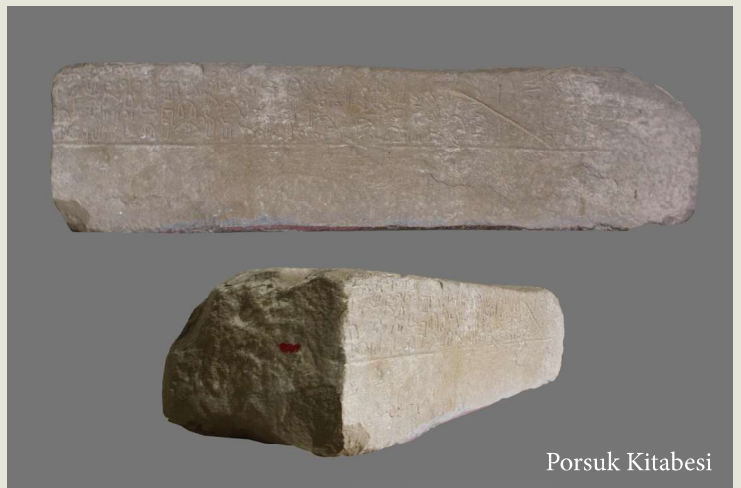
J. D. Hawkins, Kral Saruwani'yi Tuwana Kralı Warpalawa'nın soyu ile ilişkili görerek yazıtı MÖ 8. yüzyıla tarihlendirirken (11), Ussishkin ise, figürdeki saç şeklinin Karkamış örneği benzerliğinden MÖ 9. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 8. yüzyılın başları arasındaki bir döneme tarihlendirmektedir (12).

B-) Kitabeler/Yazıtlar

Müze envanterinde iki tane kitabe/yazıt bulunmaktadır. Buluntu alanları bilinen eserler form ve malzeme olarak birbirinden farklıdır. Porsuk ve Veliisa adlarıyla anılan eserlerin isimleri, buluntu yerleri olan Porsuk ve Yaylayolu/Veliisa köylerinden gelmektedir.

B-1 Porsuk

2.1.61 müze envanter numaralı yazıt, Niğde ili Ulukışla ilçesi Porsuk köyü sınırları içerisinde bulunan Porsuk (Zeyve) Höyüğü'nün yakınında, 1960 yılında, bir yol çalışması sırasında bulunmuştur. Eser, 25.05.1961 tarihinde, Hasan Altan'dan satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır (Müze Arşivi). Kalker taşından dikdörtgen prizma şeklinde işlenen yazıt 127 cm uzunluğunda, 40 cm yüksekliğinde ve 32 cm kalınlığındadır. Yazıtın üst kenar yüzeylerinde dikey açılmış zıvana yuvaları vardır. Ön yüzünde Luvi hiyeroglifi ile yazılmış tek satırlık bir metin bulunmaktadır.

Porsuk Kitabesi

Yazıt, Parhwira'dan bahsetmektedir. Yazıttan Parhwira'nın bir ordu komutanı olduğu, Kral Masaurhisa ve başka krallara bağlı olduğu bilgisini edinmekteyiz. Yazıt Geç Hitit Dönemi'ne MÖ 8. yüzyılın sonuna tarihlendirilmektedir (13).

B-2 Veliisa

1.2.40 müze envanter numaralı kitabe/yazıt, Niğde ili Merkez ilçesine bağlı Yaylayolu/Veliisa köyü yakınlarında bulunarak 20.05.1940 tarihinde müzeye getirilmiştir. Bazalt taştan işlenen yassı kesitli taşın bir bölümü günümüze ulaşmış olup korunan parçanın yüzeyinde, bir satırlık Luvice yazıt yer almaktadır. Tanrı Tarhunza'nın adının okunabildiği kitabe, "Tanrı benimle birlikte oldu. Ve bana her zaman iyilikler getirdi." ifadesi yer almaktadır. Yazı biçimi göz önüne alınarak kitabenin, MÖ 8. yüzyılın sonlarına ait olduğu ileri sürülmektedir (14).

Veliisa Kitabesi

C-) Göllüdağ Aslanları ve Sfenksleri

Bulutlu yerleri Geç Hitit Dönemi'ne ait bir yerleşimin tespit edildiği Göllüdağ'dır. Niğde ili, Merkez ilçeye bağlı Kömürcü köyü sınırları içerisinde yer alan Göllüdağ, 2172 m yüksekliğinde sönmüş bir volkanik dağdır. Adı bilinmeyen Geç Hitit Dönemi yerleşimi dağın krater gölünün etrafına kurulmuştur. T. Özgüç Göllüdağ'ın, Tuwana Krallığı'na bağlı bir şehir olabileceğini (15), S. Aro ise Tuwana kralı Warpalawa'nın oğlu (II.) Muwaharani veya onun oğlu tarafından kurulup yerleşilememiş bir şehir olabileceğini düşünmektedir (16).

Göllüdağ Hitit yerleşimi, Niğde'de en erken kazı çalışmalarının yapıldığı yer olması açısından da önemlidir. Göllüdağ'da 1933'te Dr. Hamit Zübeyr Koşay, 1934 yılında Remzi Oğuz Arık, 1968-69 yıllarında Burhan Tezcan, 1992-96 ve 98 yıllarında da Wulf Schirmer tarafından kazı ve araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda, plastik eser olarak iki adet çift aslan, iki adet tekli aslanı, iki sfenks, aslan başına ait parçalar ve aslan dekorlu sütun kaideleri bulunmuştur. Yerleşim alanından 1933 yılında çıkartılan kapı aslanları ve sütun kaidesi gibi bazı eserler, o dönemde Niğde ilinde müze olmaması nedeniyle, Kayseri Müzesi'ne nakledilmiştir. Göllüdağ'da konumlanan yerleşim ve aşağıda bilgileri verilen eserler MÖ 8. yüzyıla tarihlendirilmektedir (17).

C-1 Kapı Aslanları

C-1.1 Çift Aslanlar

Şehir suru içerisinde inşa edilen, saray veya mabet olması muhtemel yapının güney ana dış kapısındaki kolonları destekleyen çift aslanlardan batı kanadına ait olanı Dr. Hamit Zübeyr Koşay tarafından 1933 yılında çıkartılarak Kayseri Müzesi'ne götürülmüştür. 2018 yılına kadar Kayseri Müzesi'nde sergilenen bu eserin Niğde Müzesi'ne 20.09.2018 tarihinde nakli yapılmıştır. Niğde Müzesi'ne 2018-30 müze envanter numarasıyla kaydedilmiştir. 1968 yılı kazı çalışmalarında doğu kanadına ait diğer çift aslanın ise sadece kaidesi bulunmuş olup bu parça halen Göllüdağ yerleşim alanındadır (18). Her iki eser de andezit taştan işlenmiştir.

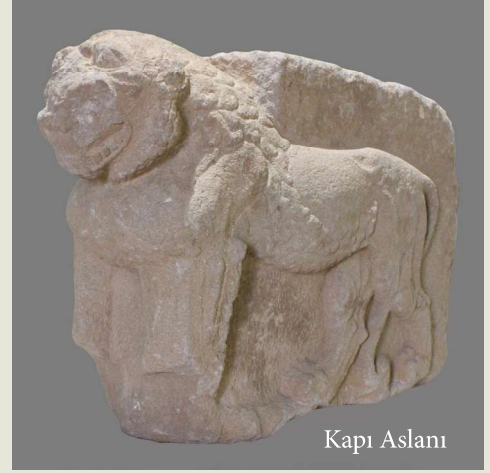

Kapı Aslanı (Çift Aslan)

Müzede bulunan çift aslandan dıştaki 150 cm yüksekliğinde ve 195 cm uzunluğundadır. İçteki ise 70 cm uzunluğunda, 150 cm yüksekliğinde ve 41 cm genişliğindedir. Her ikisinin yer aldığı kaide genişliği ise 100 cm'dir. Aslanlar yekpare olmayıp sağdaki aslan iki parçadan, soldaki aslan ise dört parçadan olmak üzere toplam altı parçadan oluşmaktadır. Soldaki aslanın tamamı, sağdaki aslanın ise ön (protom) kısmı işlenmiştir. Aslanların baş, boyun ve göğüsleri bloktan öne çıkarılarak bağımsız bir şekilde ve tamamen işlenmiştir. Aslanların omuzları, ayakları ve göğsü kaslı bir yapıya sahip olup yeleli şekilde işlenmiştir. Ağızları tehditkâr bir biçimde açık olup ağız kenarları kabartma olarak profilden bir yarım ve kabartma daire gibi görünmektedir. Dışleri çok düzgün ve gerçekçidir. Burunları kırışmış ve bıyıkları yukarı kalkık şekildedir. Kulakları arkaya doğru yatıktır. Her iki aslanın da ön bacakları işlenmiş olup bacakları belirgindir. Sağ aslanın sağ pençesi, sol aslanın ise sol pençesi biraz ileride gösterilmiştir. Soldaki aslanın kuyruğu bacaklarının arasından inip ayaklarının hizasında geriye ve yukarıya kıvrılmıştır. Arka bacakları ise sağdaki ileride, soldaki geride olmak üzere yürür durumda gösterilmiştir.

C-1.2 Tekli Aslanlar

Göllüdağ kazı çalışmalarında birbirinden bağımsız iki adet aslan daha bulunmuştur. Bunlardan biri 1934 kazı çalışmalarında tespit edilerek Kayseri Müzesi'ne nakledilmiştir. Diğeri ise 1968 kazı çalışmalarında ana girişte 2 no'lu odanın dış kuzey köşesinde bulunmuştur. Ayrıca alanda başka bir aslanın baş kısmına ait bir parça daha ele geçirilmiş ve Niğde Müzesi'ne getirilmiştir. Bu aslan başına ait parçanın da süsleme ögesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir (19). 1968 kazı çalışmasında bulunan ve Niğde Müzesi'nde muhafaza edilen 3.1.94 müze envanter numaralı kapı aslanı, 115 cm uzunluğunda, 70 cm yüksekliğinde ve 45 cm genişliğindedir. Aslanın gövdesi dörtgen bir bloğun yanlarına yüksek kabartma olarak, baş kısmı ise bloktan öne çıkartılarak detaylı bir şekilde tamamı işlenmiştir. 3.1.94 müze envanter numaralı kapı aslanının bir diğeri de günümüzde Kayseri Müzesi'nde sergilenmektedir.

Kapı Aslanı

C-2 Sfenksler

Göllüdağ 1968 kazısında iki tane sfenks bulunmuştur. Her ikisi de ana kapının güney iki kenarına yakın ve yana yatık pozisyonda ele geçmiştir (20). 3.2.94 ve 3.3.94 müze envanter numaralı sfenkslerin gövdeleri dörtgen bir bloğun yanlarına kabartma olarak, baş kısımları ise bloktan öne çıkartılarak işlenmiştir. Sfenkslerde baş detaylarına yer verilmemiş olup yarım bırakılmıştır. Sfenksler arka ayakları üzerine oturan kanatlı aslan tarzında betimlenmiştir. Ölçüleri birbirine çok yakın olup 68 cm yüksekliğe, 106 cm uzunluğa ve 35 cm kalınlığa sahiptirler.

Sfenks

Sfenks

Değerlendirme ve Sonuç

Geç Hitit Dönemi'ne ait taş eserler Niğde ilinin farklı yerlerinde ele geçmiştir. Eserlerin buluntu yerleri bizlere Geç Hitit Dönemi'ndeki yayılım alanını göstermektedir. Bu eserlerden Geç Hititler'in taş işçiliği ve sanatına yönelik bilgiler edinilebilmektedir. Malzeme olarak yerel bazalt, andezit ve kalker gibi taşlar kullanılmıştır. Bölgede Kral Saruwani, I. Muwaharani, Warpalawa ve II. Muwaharani dönemlerinde üretilen plastik eserlerde, geleneksel Hitit sanatıyla birlikte Asur ve Arami etkisi görülmektedir.

Tarhunza'ya ait Keşlik, Bor-Bağdüzü (Bor 2) ve Niğde 2 Stelleri, Arami-Yeni Asur etkisi altındaki Geç Hitit Dönemi'nin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Stellerde Tanrı Tanhunza'nın sivri uçlu ayakkabıları, kemer, bileklik, saç, sakal ve başlık gibi öğelerin işleniş ve betimleme teknikleri yoğun Arami-Yeni Asur etkisi altındaki Geç Hitit Dönemi'nin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bolluk ve bereket sembolleri olan buğday başağı ve üzüm salkımları Tanrı Tarhuza'ya ait her üç stelde görülürken fırtına ve savaş sembolleri balta ve yıldırım demeti sadece Niğde 2'de görülmektedir. Üslup olarak Keşlik ile Bor-Bağdüzü (Bor 2)'nin birbiriyle daha fazla örtüştüğü değerlendirilmektedir. Ayrıca her üç stel, Niğde Bor ilçesine bağlı Gökbez köyünde bulunan Gökbez Kaya Anıtı ve bölgenin (Tabal) en önemli sanat eserlerinden biri olan Ereğli İvriz Kaya Anıtı'ndaki Tarhunza tasvirleri ile benzer özellikler taşımaktadır. Stellerden Andaval, üzerindeki yazıt sayesinde Niğde'nin Geç Hitit Dönemi'ndeki adının tespit edilmesi açısından çok önemlidir. Tuwana Krallığı'nın da ilk anıtlarından biri olabileceği ve yazıtta ismi geçen Saruwani'nin Warpalawa'dan önceki dönemlerde kral olduğu ve aynı soydan geldikleri değerlendirilmektedir (21).

Ancak ölçüleri itibarıyla bölgede bulunmuş en büyük stellerden biri olan Tavşantepe 1 için de MÖ 9. yüzyılın ilk yarısına kadar uzanan bir tarih önerildiği gibi, MÖ 2. binyılın sonu ile 1. binyılın başı arasında kalan daha erken bir tarihin de daha olası olduğuna ilişkin görüşlerle birlikte MÖ 7. yüzyılın başlarına kadar inen tarihlendirme önerilerine yer verilmiştir (22).

Keşlik, Bor-Bağdüzü (Bor 2) ve Niğde 2 stellerinde yoğun olarak görülen Arami-Yeni Asur etkisine ait unsurların işleniş ve betimleme teknikleri incelendiğinde bu etkinin Tavşantepe stellerinde görülmediği anlaşılmaktadır. Söz konusu bu kabartma ve stellerin konu ve üslup açısından Tavşantepe 1 stelinden oldukça farklı oldukları değerlendirilmektedir (23).

Tabal krallarından olan MÖ 740 – 710 tarihleri arasında saltanat sürmüş olan Tuwanuwa Kralı I. Muwaharani'nin oğlu Warpalawa'nın krallık sınırları güneyde Kilikya Kapıları'ndan (Gülek Boğazı'ndan) kuzeyde Andabalis (Aktaş) Bölgesi'ne kadar uzanmakta idi. Yine kral tarafından bazı yerlerin yönetiminin ise vasalına verildiği bölgedeki yazıtlardan bilmekteyiz. Örneğin Niğde ili, Ulukışla ilçesinde Alihoca köyü

ile Maden köyü yolu üzerinde bulunan Bolkar Maden (Bulgarmaden) Kaya Yazıtı'nda, Tuwana Kralı Warpalawa'nın vasalı olan Tarhunaza'nın Muti Dağı'nı (Bolkar Dağı) Warpalawa'dan hediye olarak aldığı anlaşılmaktadır (24).

Tanrı Tarhunza figürlerinin olduğu Keşlik, Bor Bağdüzü (Bor 2) ve Niğde-2, Tuwana kralı Warpalawa dönemine ait olmakla birlikte, Niğde 2'nin yazıtından Warpalawa'nın oğlu (II.) Muwaharani tarafından yaptırıldığı görülmektedir. Porsuk Yazıtı'nda Parhwira'nın bir ordu komutanı olduğu, Kral Masaurhisa ve başka krallara bağlı olduğu bilgisiyle birlikte yazıt, MÖ 8. yüzyılın sonuna tarihlendirilmektedir (25). Geç Hitit Dönemi'ne ait Göllüdağ yerleşimi ve kazı çalışmalarından elde edilen plastik eserler MÖ 8. yüzyıla tarihlendirilmektedir (26).

Yerleşim alanından elde edilen aslan ve kaide gibi taş eserlerin detaylandırılarak işlendiği, sfenkslerin ise özellikle baş kısımlarının detaylandırılmadan yarım bırakıldığı görülmektedir. 1968-69 yılı kazı çalışmalarını yürüten Burhan Tezcan, Göllüdağ buluntularının Sakçagözü, Zincirli, Kuyuncuk ve Khorsabad buluntularına benzediğini ifade etmektedir.

DİPNOTLAR

- 1-Niğde Kültür Envanteri 1, 2016: 60-61.
- 2-Arık, 1953: 55; Müze Arşivi.
- 3-Jasink, 1995: 17; Yiğit, 2000: 177-79.
- 4-Franck, 1966: 9-117; Akçay, 2011: 31.
- 5-Sams 2007: 59-64.
- 6-Sezer, 1977: 147-151; Çınaroğlu, 1986: 323-32; Hawkins, 2000: 531, Lev. 305; Aro, 2003: 281-337.
- 7-Kalaç, 1976: 239-243.
- 8-Ünal, 2015: 54-57.
- 9-Hawkins, 2000: 518-21, Pl. 296.
- 10-Çınaroğlu, 1986: 323-32; Çınaroğlu, 1989: 1-8; Berges, Nollé, 2000: 104; D'Alfonso, Mora, 2010: 123-38; Lanaro, 2015: 79-96; Aro, 2023: 113-35.
- 11-Hawkins, 2000: 515.
- 12-Ussishkin, 1967: 197-199.
- 13-Hawkins, 1969: 99-109; Hawkins, 2000: 527-528, Lev. 302; Hawkins, 2024: 283, 348.
- 14-Hawkins, 2000: 529, Lev. 303; Mora, Balatti, 2012: 527-38; Hawkins, 2024: 283, 348.
- 15-Özgüç, 1971: 74.
- 16-Aro, 2010: 245-287; Akçay, 2011: 128.

- 17-Arık, 1936: 3-48; Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30.; Schirmer, 1996: 9-26.
- 18-Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30.
- 19-Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30.
- 20-Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30.
- 21-Balatti, 2012: 149; Ussishkin, 1967: 197-199; Akçay, 2011: 109.
- 22-Çınaroğlu, 1986: 323-32, Lev. 127-39; Çınaroğlu, 1989: 1-8; Berges, Nollé, 2000: 104; D'Alfonso, Mora, 2010: 123-38; Lanaro, 2015: 79-96; Aro, 2023: 113-35.
- 23-Lanaro, 2015: 79-96.
- 24-Kalaç, 1976: 61-69; Pullu, S. 2006: 19.
- 25-Hawkins, 1969 99-109; Hawkins, 2000: 527-28, Lev. 302; Hawkins, 2024: 283, 348.
- 26-Arık, 1936: 3-48; Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30; Schirmer, 1996: 9-26.

Seçilmiş Kaynakça

- Akçay, A. 2011: Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında Tabal Ülkesi, Basılmamış Doktora Tezi, S. Yücel Şenyurt (Danışman), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
- Arık, R. O. 1936: "Göllüdağ Hafriyatı", Türk Tarih Arkeologiya ve Etnoğrafya Dergisi 3.
- Arık, O. R. 1953: L'histoire et l'organisation des musées Turcs, İstanbul.
- Aro, S. 2010: "Sanat ve Mimari", Luviler: Anadolu'nun Gizemli Halkı, C. Melchert (Ed.), B. Baysal, Ç. Çidamlı (Çev.), İstanbul.
- Aro, S. 2003: "Art and Architecture", in H. C. Melchert (ed.), The Luwians, Leiden: Brill.
- Aro, S. 2023: "Vanishing kingdoms: Tabal and Tuwana during the seventh century BC", FsSummers.
- Balatti, S. (2012), "Some Remarks on the Dating of the Andaval Stela: Palaeographic and Iconographic Analysis," Anatolica, 38, 149-168.
- Berges, D., J. Nollé, 2000: Tyana - Archäologisch-historische Untersuchungen zum südwestlichen Kappadokien, Bonn: Hebelt,
- Çınaroğlu, A. 1986: "M.Ö. I. Binde Keşlik Yaylası ve Civarı", IX. Türk Tarih Kongresi.
- Çınaroğlu, A. 1989: New Iron Age Discoveries around Niğde (Anadolu Medeniyetleri Müzesini Koruma ve Yaşatma Derneği, Yayını 2). Ankara, Dönmez Offset
- D'Alfonso, L., C. Mora, 2010: "Archaeological Survey in Northern Tyanitis", ICAANE 6 v.2.
- Franck, L. 1966: Sources classiques concernant la Cappadoce. Revue Hittite Asiatique.
- Hawkins, J. D. 1969: "A Hieroglyphic Hittite Inscription from Porsuk-Zeyve", Anatolian Studies XIX, Hawkins, J. D. 2000: Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Vol 1, Berlin.
- Hawkins, J. D. 2024: Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Vol 3, Berlin.
- Jasink, M., A. 1995: Gli Stati Neo-Ittiti, Analisi Delle Fonti Scritte E Sintesi Storica, Studia Mediterranea 10, Pavia.
- Kalaç, M. 1976: Niğde'de Bulunan Bir Hava Tanrısı Steli, VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 1976), C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1979.
- Lanaro, A. 2015: "A goddess among Storm-gods. The stela of Tavşantepe and the landscape monuments of southern Cappadocia", AnSt 65.
- Mora, C. and S. Balatti. 2012: "Stelae from Tuwana", FsFales.
- Niğde Valiliği 2016: Niğde Kültür Envanteri, Cilt 1, F. Açıkgöz, M. Tektaş, M. Eryaman, Y. Ünlüler vd. (Haz.)
- Özgüç, T. 1971: Demir Devrinde Kültepe ve Civarı/ Kültepe and Its Vicinity in The Iron Age, Ankara.
- Pullu, S. 2006: Tabal Bölgesi Tarihi (M.Ö. I. Binyılın İlk Yarısında Tabal Krallığı'nın Siyasal ve Ekonomik Tarihi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Ramsay M. W., Hogarth, G. D. 1893: "Pre-Hellenic Monuments of Cappadocia", Recueil de Travaux 14.
- Schirmer, W. 1996: "Der Göllüdağ im anatolischen Hochland und seine Bauanlagen aus dem 8. Jahrhundert v. Chr." Fridericiana Zeitschrift der Universität Karlsruhe (TH), Heft.
- Sams Kenneth G. 2007: "Frigyalı Midas", Friglerin Gizemli Uygarlığı, (Eds: H. Sivas-T. Sivas) Yapı Kredi Yayınları.
- Sezer, V. 1977: "Bor - Keşlik Steli". Sayı 42, Türk Arkeoloji Dergisi.
- Tezcan, B. 1969: "1968 Göllüdağ Kazısı", Türk Arkeoloji Dergisi 17.
- Tezcan, B. 1992: "1969 Göllüdağ Kazısı", Türk Arkeoloji Dergisi 30.
- Ussishkin, D. 1967: "On the Date of the Neo-Hittite Relief from Andaval", Anadolu.
- Ünal, A. 2015: "Yeni bir Geç Hitit Steli ve Hiyeroglif Yazıt" Aktüel Arkeoloji 45, Mayıs-Haziran
- Yiğit, T. 2000: "Tabal", AÜDTCF Dergisi, S. 40, 3-4, Ankara.

Metinde kullanılan tüm görseller Müze arşivine aittir.